

Colofon

De Steltkluut

Uitgave van Natuurbeschermingsvereniging "De Steltkluut" verschijnt 4x per jaar. Overname is toegestaan, mits bronvermelding. Auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikelen.

Contributie 2012

€ 20,00 contributie, en andere betalingen te voldoen door overmaking t.n.v.

Natuurbeschermingsvereniging

De Steltkluut, Terneuzen

Rabo Axel/ Terneuzen

rek.no: 13.66.05.540

Voor België: PCR: 000-1666970-25

Adresgegevens:

Postbus 319, 4530 AH Terneuzen

www.steltkluut.nl

info@steltkluut.nl

Contactadressen Werkgroepen

Planologie

A. Paauwe

G.v.d. Nissestraat 48, 4532 AE Zaamslag

Vogels

A. Wieland

Liniestraat 13, 4561 ZS Hulst

0114-317026

Landschapsbeheer / Bomen

L. Calle

Walstraat 7, 4531 ED Terneuzen

0115-617416

Planten

P. Maas

Rembrandtlaan 11, 4532 HP Terneuzen

0115-617004

Insecten

J. de Bakker

Past. Willemsstraat 5, 4586 AJ Lamswaarde

0114-690482

Jeugd

M. Spruyt

Notendijksepad 2, 4583 SZ Terhole

0114-314280

Inhoud

Steltkluut

In de schijnwerper / Natuurwerkdag 2

Voorjaars en Najaarsvergadering 3

Waarnemingen 4-5

Monumentale boom 6-7

Birdwatch 2012 7

Kustgebonden bijen 8-10

Zonnepanelen aanschaffen 10-11

Statistieken waarneming.nl 12-13

Natuurwerkdag 14

Genieten van de natuur 15

Agenda 16-17

t Stekkertje

Schurk in de nacht / tekening 1

vruchten en zaden 2-3

De eekhoorn 4-5

Er gebeurt meer dan je ogen zien 6

Wat een muizen 7

Bestuur:

A. Paauwe, voorzitter

voorzitter@steltkluut.nl

L. Calle, secretaris

secretaris@steltkluut.nl

W. Wisse, penningmeester

penningmeester@steltkluut.nl

Leden

K. Rijk, R. Goossens,

R. Kregting

Redactie: *redactie@steltkluut.nl*

Website: *webmaster@steltkluut.nl*

H. Hamelinck, Bas de Maat

Excursies: *excursies@steltkluut.nl*

Verenigingsruimte:

Walstraat 7, 4531 ED Terneuzen

0115-61 74 16

openingstijden: woensdag 10:30-17:00 uur

zaterdag 10:30-16:00 uur

ISSN 1875-1385

Uiterste inleverdatum voor de kopij: 01-11-2012

Foto: Bert in zijn tuin - Rob Kregting

Elisabeth Hoek houdt een traditie in stand. De mensen die in de schijnwerper komen te staan in dit blad, wonen bijzonder. In dit geval in een mooi huis met veel kunst aan de muur midden in Terneuzen in een oase van rust met een vijgenboom die vrucht draagt.

Elisabeth (1965), de ontwerpster van het blad De Steltkluut, komt uit Oostenrijk. Opgegroeid op het platte land tussen de bossen, heuvels en meertjes, leerde haar man Berend in Wenen kennen, waar hij een extra jaar studeerde aan de hogeschool voor toegepaste kunst aansluitend op zijn studie Industrial Design. Hij werkt nu bij Styron in Terneuzen aan de ontwikkeling en constructie van kunststof voorwerpen ter ondersteuning van de verkoop van hun kunststoffen aan (potentiële) klanten. Verder wonen er nog twee prachtige meisjes Laura (15) en Marie (12) en twee Griekse landschildpadden Ghi en Lona die op dit moment hun winterslaap houden.

Elisabeth kwam in 1987 voor het eerst naar Nederland, vertrok 2 jaar later samen naar Zwitserland en kwamen na 6 jaar weer in Terneuzen wonen. Ze is haar grafische loopbaan als lithograaf begonnen en heeft in verschillende bedrijven in Oostenrijk, Nederland, Duitsland en Zwitserland gewerkt en zich door de jaren heen met het digitale tijdperk mee ontwikkeld. Terug in Nederland volgde ze een opleiding als grafisch ontwerpster in Gent. Sindsdien werkte ze bij verschillende bedrijven en vooral als zelfstandige. "Op dit moment heet mijn bedrijfje nog '2D-Digital Design' maar ben op dit moment bezig met een andere naam en logo omdat ik mij sinds enige jaren niet alleen met DTP bezig hou,

maar ook met andere werkzaamheden zoals het geven van tekenlessen, maken van illustraties, schilderijen en kunstprojecten."

Vier keer per jaar zorgt Elisabeth ervoor dat De Steltkluut opgemaakt wordt. "Ik ben eerlijk gezegd vergeten hoe ik De Steltkluut heb leren kennen. Ik denk via een natuurwerkdag en werd later gevraagd of ik interesse en zin had mee te helpen het blad te maken. Dit jaar ben ik ook begonnen zelf stukjes voor 'Het Stekkertje' te schrijven wat ik heel erg leuk vind. Ik werk vooral met grafische programma's. Het blad zelf wordt met InDesign opgemaakt."

"Mijn hobby's? Ik schilder en teken graag". In haar keuken hangt een tweeluik met aardappels en frietjes en in de woonkamer één grote met zwarte kaplaarzen. "Het zijn voor mij niet zomaar stilleven's, ik probeer mijn doeken wel een bepaalde boodschap mee te geven. Wat hier in huis hangt komt vooral van vrienden, familie en mensen die we persoonlijk kennen. Berend schildert trouwens ook, maar sinds de kinderen er zijn, komt het er helaas niet meer van. Ik begin mijn dag 's morgen met een uurtje yoga. Sinds een jaar huur ik een moestuintje in Driewegen, wat mijn andere hobby koken zeer ten goede komt. Ook dit is een stukje natuur, waar ik ontzettend van kan genieten. Ik probeer een of twee keer per week te tennissen en een leuk of interessant boek op zijn tijd vind ik heerlijk".

Ik vraag haar welke ideeën ze heeft voor het blad. "Ik ben best tevreden hoe het er nu uitziet en we hebben al veel positieve reacties gekregen. Ik zou er niet teveel aan veranderen als het goed bevalt. Ik denk wel dat het belangrijk is dat er zoveel mogelijk verschillende mensen artikelen schrijven. Iedereen schrijft anders en heeft andere interesses. Dat houdt het blad gevarieerd. Ook de "stekkertjes" kunnen wat insturen. Aan de nieuwe website van De Steltkluut wil ik graag meewerken. Ik ben (nog) niet echt een sitebouwer, maar kan dit misschien wel met de vormgeving ondersteunen. Voor mezelf wil ik ook een website maken. Je moet tegenwoordig immers op het internet gevonden kunnen worden..."

Buiten in de tuin ("voor de foto") blijkt het geheim van de stilte en rust: "Het huis van de buurman houdt het onze uit de wind".

Rectificatie

Helaas is in het lentenummer van de Steltkluut een fout gemaakt bij het stuk over de boerenlandvogels in de Kieldrecht polders van Huub Bun.

In de 1e tabel zijn bij de Kievit onjuiste aantallen territoria weergegeven. Bij 2011 stond als aantal -. De volgende getallen zijn de juiste: In 2006 39 territoria en in 2011 22 territoria.

Verslag Voorjaarsvergadering d.d. 16-04-2012, De Halle te Axel

Aanwezig: acht leden en de bestuursleden Adri Paauwe (voorzitter), Cees Rijk, Robert Jan Goossens, Lucien Calle, Wim Wisse en Rob Kregting

In de kascontrolecommissie wordt Toon van Dorselaer onder dankzegging vervangen door Fien Bussens.

Verslag vorige bijeenkomst

Geen opmerkingen.

Jaarrekening 2011

De kascommissie Dorselaer/Neve heeft de jaarrekening goedbevonden.

Er zijn enkele vragen:

- * reserve milieuwerkgroep? Hoort eigenlijk bij de planologiewerkgroep.
- * gezien de reserves zijn we een rijke vereniging? Er komen nog declaraties vanuit de vogelwerkgroep vanwege de stadsvogeltellingen. De vogelkijkhutten zijn niet te verzekeren. Verder zijn goede suggesties voor bestedingen in de streek altijd welkom.
- * is er wel eens een evaluatie van de bestedingen? Bijvoorbeeld de vogelkijkhut bij Groot Eiland. Wordt die wel eens gebruikt? De plek is gekozen in overleg met Staatsbosbeheer. Er komt nog een bord aan de weg.
- * Waarom staat er zo weinig geld op ASN en zo veel op ING? Hier komen we op terug. De vergadering keurt de jaarrekening goed.

Rondvraag

- * Edward: Kunnen we een blijk van waardering geven aan Kees vd Velde, die de administratie bijhoudt? Is goede suggestie, wordt naar gekeken.
- * Anja/Hanneke: De natuurspeeltuin is altijd open op woensdag en zaterdag. Er is nu een nieuw initiatief van de Stekkertjes en Natuur&Zo. Bij de organisatie van een activiteit komt er een vergoeding van €50. Adri: prima idee. Gewoon uitproberen, over een maand of drie evalueren.
- * Anja: Voorstel om van de Stekkertjes en Gaaien één jeugdgroep te maken, met gezamenlijke excursies. Is akkoord.

Na de Pauze

Na de pauze houdt Robert Duyndam een inleiding over een historisch onderzoek naar de vondst van potvissen in de Schelde sinds 1500, en Jaap v/d Hiele over diverse zeezoogdieren sinds 1900.

Vooraankondiging Najaarsvergadering dinsdag 18 december

Op dinsdagavond 18 december wordt weer de najaarsvergadering gehouden. Het is wel handig om nu al de datum voor de vergade-

ring in de agenda te zetten, omdat waarschijnlijk het winternummer kort ervoor pas op de deurmat valt.

In onderstaand overzicht zijn alleen bijzondere waarnemingen van vogels vermeld.

Regio: Midden en Oost Zeeuws-Vlaanderen (vanaf grofweg het Paulinaschor tot en met Saeftinghe).

Nieuwe meldingen: Nieuwe meldingen kunt u sturen naar bertusbvb@gmail.com. De voorkeur gaat uit naar registratie via www.waarneming.nl. Bij de waarnemingen vermelden: datum, aantal, leeftijd, geslacht, ter plaatse of overtrekkend en dergelijke.

Gebruikte afkortingen: Diverse waarnemers = **Div.wrns**, Braakman-Noord **BN**, Braakman-Zuid **BZ**, Telpost Margarethapolder **TELM**, Telpost 't Hellegat **TELH**, Autriche Polder **AP**, Verdrongen Land van Saeftinghe **VLVS**, Groot Eiland **GE**, Paulinaschor **PS**.

Futen tot en met eenden: Een **Blauwvleugeltaling** werd waargenomen op 13-5 bij BN (HC). Tijdens een BMP werd bij MP een **Casarca** gezien op 11-4 (PB, BV, HM). Bij Hulst zag PM een **Heilige Ibis** op 17-4. Een late **Kleine Rietgans** was van 5-4 tot 8-4 aanwezig bij BN (HC, CaB, CoB). Van 1-4 tot 12-6 waren 1-3 **Krooneenden** aanwezig in onze regio. Ze werden gezien bij BN en de AP (Div.wrns). PM zag op 12-6 bij BN een **Magelhaengans**. Van 6-4 tot 24-4 was 1 **Nonnetje** aanwezig bij AP (LB, HH, WdS). Er zijn relatief veel **Ooievaars** waargenomen in het 2e kwartaal 2012. Op 11-4 (1) BN (HC, MCA), op 14-4 (2) bij TELM (BvB), op 18-4 (7) bij de Putting (PM), op 19-4 (1) bij de Putting (MvB), op 22-4 (2) bij GE (MS), op 23-4 (9) bij GE (LB), op 27-4 (1) BN (PM), op 29-4 (2) bij Hengstdijk (MS, MC, KK), op 30-4 (1) bij TELM (EN), op 3-5 (4) in BN (MK), op 8-5 (7) bij TELM (BvB), op 9-5 (2) bij Hulst (FVV), op 11-5 (1) bij AP (LB), op 13-5 (8) bij Vogelwaarde (AvdW), op 25-5 (3) bij TELM

(HM, BvB), op 26-5 (1) bij VLVS (GK) en op 20-6 (1) bij Axel (HC). **Purperreigers** zijn op de volgende plaatsen gezien: op 20-4 (1) bij Hengstdijk (HB), op 7-5 (1) bij PS (MCR), op 20-5 (1) in BN (MC, PM) en op 30-5 (1) bij Axel (MK). 2 meldingen van de **Roerdomp**. Op 12-5 (1) bij Axel (PM, AdS) en op 21-6 (1) bij Hoek (HC). Van 12-4 tot 16-4 was 1 **Rotgans** aanwezig bij Ossensisse (MvB). In de periode van 25-5 tot 16-6 hebben velen een **Witoogend** gezien bij AP (ER, MC, JK, LB, YP, AW, RJ, CB, MK, PMe, Kvr). Tijdens een BMP bij de TELM zagen HM en BV 2 **Zwarte Ibissen** opvliegen. Dat werd pas duidelijk na bestudering van de foto's.

Roofvogels: Bij GE zagen HC en MCA op 18-5 een **Grauwe Kiekendief**. De Havik is ook weer enkele keren gezien. Op 3-4 (1) bij Terneuzen (MC), op 22-4 (1) in BN (PD), op 30-4 (1) bij Sluiskil (HR), op 3-5 tot 16-5 (1) in BN (PM, MK, HC en MCA). Een prachtige vogel om te zien, de **Rode Wouw** werd waargenomen op 27-4 (1) in BN (GB), op 27-4 (1) bij Emmandorp (AW), op 6-5 (1) bij Sluiskil (LB), op 6-5 (1) bij VLVS (FVV), en op 9-5 (1) bij AP (LB). Een zeldzame waarneming is die van twee **Roodpootvalken** op 28-5 in BN door LB. 2 waarnemingen van de **Visarend**. Op 19-5 (1) bij Vogelwaarde (MC) en op 27-5 (1) bij TELM (BV). De geheimzinnige **Wespendief** is gezien op 16-5 (1) bij Zaamslag (JK), op 18-5 (1) bij BZ (PW), op 31-5 (1) bij Koewacht (LP), op 7-6 (2) bij BN (GB) en op 8-6 (1) bij Hoek (JK). De **Zwarte Wouw** is regelmatig gezien. Op 9-5 (1) bij BZ (HC), op 19-4 bij BZ (1) (SL), op 24-4 (1) bij Hoek (JK), op 29-4 (1) bij Phillipine (HC), op 30-4 (1) bij VLVS (AvdW), op 1-5 (1) bij GE (LB), op 8-5 (1) in BN (LB), op 9-5 (1) bij Hulst (LB), op 9-5 (1) bij Phillipine (RR), op 11-5 (1) bij Hoek (HC) en op 11-5 bij Sluiskil (LB)

Hoenders t/m Sterns: Op 21-4 zag HN 1 **Bokje** bij GE. In de periode 28-4 tot 26-6 zijn dit jaar veel **Bosruiters** gezien. Aantallen variërend van 1-9. De plaatsen BN, Kloosterzande, de Putting, VLVS, Ossensisse en AP (div.wrns). 3 meldinge van solitaire **Dwergmeeuwen**. Op 1-5 (1) bij AP (LB), op 8-5 (1) TELH (HB) en op 16-6 (1) bij de Putting (HB). Van 1-5 tot 6-5 was 1 **Flamingo** aanwezig bij AP (RV, LB, DE, RB, HH, WdS, KdG, GvD, MG, TL, MC, PB, Y P). Bij Canisvliet zag LB op 24-5 2 **Sneeuwganzen**. Enkele waarnemingen van de **Kraanvogel**. Op 19-4 (9) boven Terneuzen (CS), op 29-4 (2) bij Hengstdijk (MC) en in de periode 1-5 tot 4-5 (1) bij GE (LB, RJ, HH, JK, HN, JoK, JB, MvB). Van 31-5 tot 4-6 was er 1 **Krombekstrandloper** aanwezig bij AP (LB, YP, GJ, MvB) een 2e werd gezien op 25-5 bij Ossensisse (HB). Op 14-6 is in VLVS een **Kwartelkoning** waargenomen (PC). Eveneens in VLVS zag JK op 19-6 een **Poelruiter**. 1 melding van een **Porseleinhoen** en wel op 24-6 bij Koewacht (AW). In de Terneuzense buitenhaven werd op 30-6 een **Reuzenster** gezien (HV). Er zijn veel waarnemingen van **Steltkluten** geregistreerd. Van 30-4 tot 24-6 zijn er bij de Putting maximaal 4 gezien (div.wrns), op 12-5 (1) in VLVS (AvdW), van 31-5 tot 17-6 maximaal 2 (div.wrns) en van 2-6 tot 30-6 maximaal 10 in BN (Div.wrns). De **Strandplevier** is enkele keren gezien. Op 7-4 (2) in VLVS (WvK), op 13-4 (2) bij TELM (BvB), op 27-4 (4) in VLVS (AW), op 4-5 (6) in VLVS (AW), van 8-5 tot 17-6 max (4) bij Terneuzen (BV, BvB), op 9-5 (1) in VLVS (HB), op 10-5 (1) bij Kloosterzande (LB), op 11-5 (2) in VLVS (AW), van 20-5 (2) tot 17-6 max 2 bij Ossensisse (HB, GK, MC) en op 25-6 (5) in VLVS (AW). Max 5 **Temminck Strandlopers** waren bij AP aanwezig van 5-5 t/m 24-5 (GvD, MG, TL, MC, PB, LB). 2 meldingen van de zeldzame **Witwangstern** die we hier alleen op trek waarnemen. Op 19-5 (1) bij de Putting (MC) en van 20-5 tot 22-5 (1) bij AP (MC, LB, JK)

Foto: Kneu GVP, Bert van Broekhoven

Duiven tot en met gorzen: Bij St Jansteen is op 6-4 een **Appelvink** gezien (HH). Weinig meldingen van de **Baardman**. Vanuit VLVS in de periode 19-4 t/m 25-6 tot max 5 op diverse plaatsen (AW, LB, KK, MD, HB, WvK). Daarbuiten alleen bij Axel op 13-5 (2) (AdS) en op 1-6 (1) (HC, WV) en op 27-5 (2) bij Zandberg. In de periode 5-4 tot 7-5 zijn er opvallend veel **Beflijsters** waargenomen, tot max 9, op diverse plaatsen. O.a. bij Hoek, BN, VLVS, GE, Terneuzen, Koewacht en VLVS. (BdM, HC, FvV, LB, HM, BvB, BD, EN, LP, MvB, HN, HH, MK, FS, WvK, CaB, CoB). Slechts 1 melding van een **Bonte Vliegenvanger** van AW op 29-4 bij St. Jansteen (AW). De zeldzame **Buidelmees** werd op 28-4 bij GE gezien door MC. Twee meldingen van de **Draaihals**. Op 28-4 (1) bij GE (MC, HH) en op 1-5 (1) bij Zaamslag (ME). Bij PS is op 7-5 een **Duinpieper** waargenomen (MCR). De **Graszanger** (slechts enkelen) is van 11-5 tot 25-6 alleen gezien bij VLVS (AW, GR, HC, AB, CS, MC, PDo, AD, LA, MDo, JK, RvdW, HB). Op 5-5 was bij AP een **Groenlandse Tapuit** aanwezig (LB, MC). De **Grote Karekiet** (1) werd door HB op 20-6 gehoord in VLVS. Slecht 1 melding van de **Ijsvogel** (4) op 17-6 bij Canisvliet (LB). **De Nachtegaal** die in onze regio niet vaak wordt waargenomen is nu 2 keer gehoord. Op 27-4 (1) bij Koewacht (LP) en op 18-5 (1) bij GE (HV). In BN werden in de periode 25-5 tot 25-6 maximaal 2 **Roodmussen** gezien (HC, PM, KVV, JS, PM, MC, JK, RJ, CB, GJ, AW, PC, LB).

Foto: Witgat, BN, Bert van Broekhoven

Exoten: De **Madarijneend** werd op 2 plaatsen gezien. Op 3-4 (2) bij BZ (HC) en op 12-5 (1) in Hulst (HB).

Hieronder volgen de namen van de mensen, van wie ik gegevens heb verwerkt in bovenstaande. De afkortingen zijn in de tekst verwerkt.

L Aandeweg (LA), C. Beeke (CB), P. Beeke (PB), L. Be-
kaert (LB), G. Boelens (GB), C. Bogaard (CBo), C. Bo-
gaard (CaB), J. Boot (JB), A. Borhem (AB), R. Bouwens
(RB), B. v. Broekhoven (BvB), Bun (HB), M. v. Bunderen
(MvB), P. Calle (PC), M. Capello (MC), H. Castelijns (HC),
M. Castelijns (MCA), M. Crapoen (MCR), P. Dhaluin (PD),
P. Doorn, (PDo), M. Doornd (MDO), G. v. Duin (GvD), D.

Eykemans (DE), M. Eijkman (ME), M. Goedbloed (MG),
K. d. Groot (KdG), H. Hiel (HH), G. Jager (GJ), R. Joos
(RJ), W. v. Kerkhoven (WvK), M. Kiefer (MDoi), M. Kloot-
wijk (MK), M. Knipping (MK), J. Kolijn (JK), K. Kuiper (KK),
G. Kustjens (GK), S. Lilipaly (SL), T. Luiten (TL), P. Maas
(PM), P. Meininger (PMe), H. Molenaar (HM), E. Neve
(EN), H. Nijskens (HN), L. Persijn (LP), Y. Pieters (YP), E.
Reinstra (ER), H. Reijnhoudt (HR), R. Remijnse (RR), K.
v. Rij (KvR), J. Simons (JS), A. d. Smet (AdS), W. d. Smet
(WdS), C. Sol (CS), M. Sponselee (MS), A. Strootman
(AS), (A. v. Velzen (FvV), R. Verhoosel (RV), B. Vroegin-
dewij (BV), R. vd. Weijde (RvdW), A. vd. Wiel (AvdW),
A. Wieland (AW), P. vd. Wielen (PvdW)

Bert van Broekhoven

Afscheid van een monumentale boom

Kent u de Belgica iep? Nee? O, dat is dan jammer. Het is namelijk een fantastische monumentale boom met een stukje streek-eigen geschiedenis. De boom wordt ruim 30m meter hoog en heeft een typerende brede afgeronde kroonvorm. Deze soort werd vaak op dijken en langs wegen aangeplant en vormde, tezamen met de talrijke populieren hét groene gezicht van Zeeland. Vele generaties lang hebben deze "Belgica's" (officieel *Ulmus Hollandica Belgica*) zo het landschappelijke beeld in Zeeland bepaald. Door hun indrukwekkende afmetingen en talrijke voorkomen domineerden ze de hele omgeving. Het verhaal kent helaas een jammerlijk einde.

Teloorgang

Het geschiedenis is bekend. Verschillende golven van de iepziekte hadden een vernietigend effect op de iepen. Het is zeker niet zo dat de iep als soort zal verdwijnen uit Zeeland. Er worden immers steeds weer jonge en meer resistente bomen aangeplant. Maar de monumentale iepen verdwenen in rap tempo. Op Tholen en Schouwen-Duiveland is praktisch alles weg. Op de Bevelanden rest ons nog een handvol langs de Postweg bij Lewedorp. In West Zeeuws-Vlaanderen zijn er nog een twintigtal langs de weg Aardenburg-Draaiburg. In Oost Zeeuws-Vlaanderen is inmiddels geen enkele monumentale gladde iep (de inheem-

se natuurlijke vorm) meer over, en van de eveneens monumentale Belgica's rest nog een schamele 18 exemplaar op de Boudeloodijk bij Lamswaarde.

Winterbeeld van Belgica's langs de Postweg bij Lewedorp

Gevolgen

Het verlies gaat te koste van een stukje landschappelijk beleving. De hoog opgesnoeide bomen die uitstekend tegen windbelasting opgewassen zijn, bleken uitstekend bruikbaar om direct langs wegen aan te planten. De sterke kronen lieten immers bijna nooit hout vallen. Bij populieren is dat heel anders. Die moesten daardoor veel frequenter worden gekapt. Die Belgicas bereikten veel hogere leeftijden. Bovendien, hebben de meeste populieren als weg of dijkboom een bescheiden smalle kroon, in vergelijking met de ruim uitdijende formidabele iepen.

De laatste Belgica's op de Boudeloodijk. Waar de populieren een smalle vorm hebben de iepen brede kronen.

Ook in ecologische zin heeft het verval gevolgen. Op iepen leven veel insecten en epifyten. Iepen hebben daarmee een belangrijke functie voor de biodiversiteit. De gigantische stammen en dikke takken vormen een biotoop voor talrijke knagende insecten en andere ongewervelden. Mooi ontwikkelde epifytische korstmossbegroeiing bestaande uit grotere struikvormige soorten als eikenmos, gewoon- en trompettakmos vindt je vooral op de oudere iepen. In Nederland zijn een aantal zeer zeldzame epifytengesellschaften (mossen en korstmossen) geheel beperkt tot iepenstammen. Met het verdwijnen van de iep worden ook deze soorten in hun bestaan bedreigd.

Uitnodiging Euro Birdwatch 2012

Op zaterdag 6 oktober wordt de traditionele Euro Birdwatch gehouden. In heel Nederland maar ook daarbuiten worden dan gelijktijdig vogels geteld. Ook de Vogelwerkgroep van de Steltekluut doet weer mee. Iedereen, jong en oud, is van harte welkom. Kennis van vogels is niet noodzakelijk. Op elke post zullen 1 of meerdere ervaren vogelaars aanwezig zijn. We tellen van 7.30 tot minimaal 10.00 uur. Mocht het een goede teldag zijn dan gaan we nog wat langer door. Als u komt, is het verstandig wat eten en drinken mee te nemen, evenals een kijker en warme kleding. Op de dijk kan het frisjes zijn.

We tellen op 3 locaties.

1. Kijkhut Land van Saeftinghe

Contactpersoon Walter van Kerkhoven
email: walter.vankerkhoven@telenet.be

Rijk begroeide iepenstam, met oa olijf- gewoon en gebogen schildmos, fijn- en kapjesvingermos, groot dooiermos en dun schaduwmoss, Boudeloodijk 2012.

Nieuwe rassen

Er wordt tegenwoordig hard gewerkt aan het selecteren van nieuwe resistente rassen. Dat moet zeker voortgezet worden, want met alle nieuwe boomziekten die er de laatste tijd bij gekomen zijn, is het goed het aan te planten sortiment breed te houden. Toch heeft tot dusver geen enkele van al die nieuwe rassen, de allure die de Belgica had. Het voelt als een gemis. Aan de Boudeloodijk staan er nog steeds een paar. Maar ook daar is de teloorgang niet meer te stuiten. Ook dit jaar is daar minimaal 1 exemplaar ziek. Te hopen valt dat het restant het nog een poos vol houdt, zodat we nog in levende toestand kunnen zien hoe veel dijken er vroeger uit zagen.

Lucien Calle

2. 't Hellegat (bij gemaal Kampen)

Contactpersoon Huub Bun
email: huubbun@kpnplanet.nl

3. Telpost Margarethapolder

(tussen Terneuzen en Griete)
Contactpersoon Bert van Broekhoven
email: bertusb@zeelandnet.nl

Wilt u meer informatie dan kunt u een van de contactpersonen benaderen voor meer inlichtingen.

De tellingen kunt u raadplegen via www.trektellen.nl of <http://telpostmargarethapolder.jouwweb.nl>

Kustgebonden bijen in Oost Zeeuws-Vlaanderen

In Nederland komen 6 bijensoorten voor, waarvan de Nederlandse populaties van internationale betekenis worden geacht. Opvallend is dat het grootste deel daarvan (5 van de 6) kustgebonden soorten zijn. Zo gek is dat bij nader inzien toch ook weer niet. Alle omringende landen hebben immers meer te bieden aan akkers, bossen, veengebieden. In ecologische zin is Nederland vooral sterk in de kustlandschappen. Duinen, grote riviermondingen met slikken en schorren, inlagen en binnendijkse gebieden met brakke kwel, vindt je hier veel meer en ook beter ontwikkeld dan elders in West Europa. Het spreekt dan ook voor zich dat veel soorten planten en dieren, die in dit soort milieus leven, juist hier hun zwaartepunt in de verspreiding hebben. In het Deltagebied zijn er twee soorten bijen met een "Internationale betekenis": de schorzijdebij en de schorviltbij.

Schorzijdebij

De schorzijdebij heet zo, omdat het dier de wanden van haar nestcelletjes met een zijdeachtige substantie bekleedt. De cellen worden gevuld met een papje van stuifmeel en nectar, waarboven een eitje aan de wand wordt bevestigd.

Eicel met eitje. Foto Nico Vereecken

Als het volwassen insect in het najaar uit de nestcel kruipt, wordt er direct gepaard. Alle "uitsluitende" vrouwtjes worden onmiddellijk belaagd door een flink aantal mannetjes. Er vormt zich een hele bal van om de vrouwelijk gunsten strijdende mannetjes. Als er uiteindelijk een mannetje in staat is te paren, verliezen de overige mannetjes meteen de interesse. Dat komt omdat vanaf dat moment de vrouwtjes stoppen met verspreiden van feromonen.

Een hele wirwar een mannetjes strijdt om te mogen paren met het vrouwtje, dat ergens middenin de bol zit. Foto Nico Vereecken

Uiteindelijk kan er maar een mannetje paren. Het mannetje wordt hier al parend door het vrouwtje meegesleept. Foto Nico Vereecken

Het dier leeft op schorren waar zowel slik als zand op korte afstand van elkaar aanwezig is. Op slik groeit haar voornaamste voedselplant de zeeaster, en zand heeft het dier nodig om daarin haar nestholletjes te graven. Toen in de jaren 90 van de vorige eeuw de kustgebonden bijen voor het eerst goed in kaart werden gebracht bleek in Saeftinghe een enorme populatie aanwezig, waarvan het aantal nestholletjes op 200.000 werd geschat. Daarnaast bleek de soort ook op de Kwade Hoek een forse populatie te hebben en waren er overal in de Delta, langs de oevers van de grotere wateren, kleinere populaties aanwezig. Uit tellingen bleek dat behalve de populatie op de Kwade Hoek, alle grotere populaties zich langs de oevers van de Westerschelde bevonden (zie onderstaand kaartje).

Foto: Zandige schorrand waar de nestholletjes liggen. Hellegat 2010

Schorviltbij

De schorviltbij parasiteert op de schorzijdebij. Als een echte koekoek legt ze eitjes in het nest van haar gastvrouw. De larf eet het voedsel van de zijdebij. De viltbij kan daardoor alleen daar leven waar de zijdebij aanwezig is. De schorviltbij is een endemische ondersoort in de Delta. Dat betekent dat deze soort buiten de Delta nooit waargenomen is. Ze heeft daarmee de zelfde status als bv. de noordse woelmuis en de vuurvlieder. De soort is extreem zeldzaam en daarmee ook bedreigd. Er zijn nu van deze ondersoort mondiaal slechts een twaalfstal populaties bekend en die bevinden zich, zoals gezegd allemaal in onze Delta, de meeste langs de oevers van de Westerschelde.

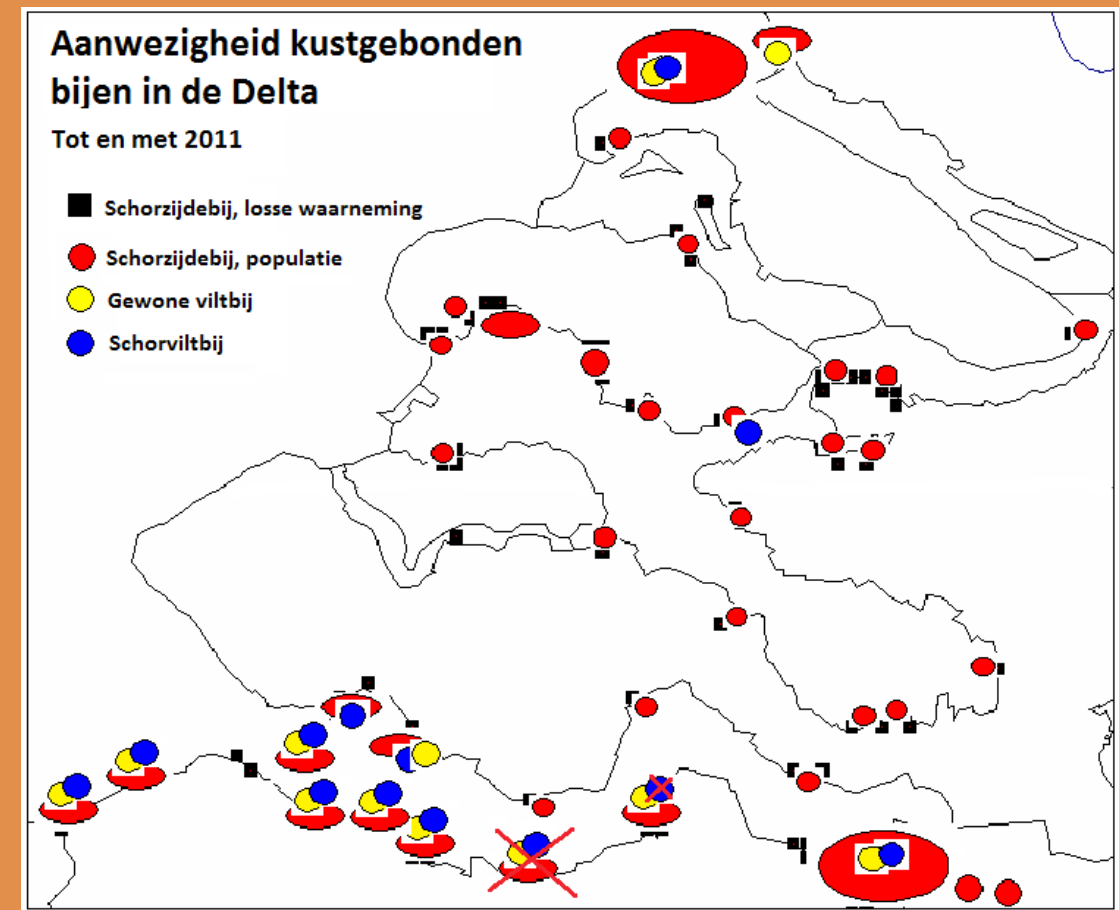
Gewone viltbij

Vanaf het jaar 2001 is er een tweede koekoeksbij die op de schorzijdebij parasiteert in Zeeland aanwezig: de gewone viltbij. Van deze soort was al vanuit Engeland en Frankrijk bekend dat ze op de schorzijdebij parasiteert. Bij ons was de soort wel al aanwezig, maar

parasiteerde tot dat moment alleen op andere soorten zijdebijen. Na 2001 is het snel gegaan. Binnen tien jaar waren alle populaties schorzijdebij aan de zuidoever van de Westerschelde al "bezet". En ook de grotere populaties in het noorden van de Delta zijn inmiddels bereikt. De Schorviltbij krijgt op al deze plaatsen dus concurrentie van de gewone viltbij. Of het "Franse" gewone viltbijen zijn die naar het noorden oprukken, of dat het "onze" gewone viltbijen zijn die van andere gastbijen overgestapt zijn op de schorviltbijen, is niet bekend.

Foto: Gewone viltbijen op akkerdistel - Lucien Calle

Kaart verspreiding kustgebonden bijen in de Delta

De grootte van de rode cirkels geeft de maximale grootte van de populatie schorzijdebij aan, groot >100.000, middel: > 1000, klein: < 1000 nestholletjes. (Maximale grootte voor bijna alle populaties begin jaren 90 vorige eeuw). Gegevens Het Zeeuwse Landschap Lucien Calle

Daling aantallen bijen

Sinds 2007 zijn bijna alle populaties van de schorzijdebij in aantal gedaald. Die achteruitgang is soms aanzienlijk geweest. In Saeftinghe zijn de laatste jaren nog slechts enkele duizenden nestholletjes geteld. Het lijkt er sterk op dat hier slechts enkele procenten over is, van wat er ca. 15 jaar geleden zat. Ook de grote populatie op de Kwade Hoek decimeerde. En bv. op Hellegat zakte het in van ca 2000 tot enkele honderden in 2011. Over de oorzaak van de achteruitgang is weinig bekend. Een aantal springtijden in de periode dat de dieren net uitvlogen heeft de bijen zeker een flinke tik gegeven (niet op Saeftinghe). Afslag van schor lijkt hier en daar (bv. op Hellegat) een rol te spelen, want daardoor verminderde plaatselijk het voedselaanbod. De Terneuzense populatie op het Nozenschor werd tijdens de dijkversterking in 2007 onder een dikke laag grond bedolven. Ondanks wat herstelmaatregelen is de populatie hier niet terug gekomen. Door het wegvallen van de Terneuzense populatie zijn de bijen in het oostelijk deel van de Westerschelde verder gescheiden van die in het westelijk deel. De daling in het aantal zijdebijen en de komst van "concurrent" gewone viltbij, heeft voornamelijk niet geleid tot een afname van het aantal schorviltbijen. Gelukkig maar, want onze zeldzame endem willen we zeker niet kwijt raken. Dat geldt voor het algemene beeld

Zonnepanelen aanschaffen, doen of niet

Graag wil ik via dit artikel het aanbrennen van zonnepanelen onder de aandacht brengen. De stichtingen Zeewind en het ZMF kwamen dit voorjaar met het project Zoneffect. Ik ben, omdat ik al langer in de aanschaf van zonnepanelen geïnteresseerd was, in het voorjaar naar een voorlichtingsavond geweest op het gemeentehuis van Terneuzen. Daar is alles over zonnepanelen duidelijk op een begrijpelijke manier uiteengezet. Omdat dit project me aansprak, hebben we kort daarna besloten deel te gaan nemen. Ons dak is vrij snel daarna in juni voorzien van 13 zonnepanelen. Een raar aantal maar daarmee was het dak grotendeels bedekt. De installatie is uitgevoerd door installatiebedrijf ABC-Zonnepanelen, een bedrijf uit Terneuzen. Op het moment van plaatsen had ik nog een oude terugdraaiende meter, wel leuk om dat te zien gebeuren. Ik heb daar

in de Delta. Maar in Oost Zeeuws-Vlaanderen is de situatie helaas wel verslechterd. In 2011 zijn voor het eerst sinds een flink aantal jaren op Hellegat geen schorviltbijen meer vastgesteld (wel gewone viltbij). Nu naast Terneuzen ook Hellegat voor deze soort lijkt weg te vallen, geraakt de populatie in Saeftinghe nog verder geïsoleerd. De dichtst bijzijnde populatie is nu Paulinaschor, wel een 40 tal "overzeese" kilometers ver.

Toekomst

Het is zeker niet alleen een negatieve spiraal. Er zijn ook positievere ontwikkelingen geweest. Zo zijn bij dijkversterkingswerken in het noorden en midden van de Delta, speciaal voor deze soorten wat nestheuvels gemaakt, die meestal spoedig in gebruik genomen werden. De meeste hadden al snel enkele honderden nestholletjes. Hieruit valt op te maken dat met dit type eenvoudige te realiseren maatregelen deze soorten zijn te helpen, en dat in Zeeland tevens de bereidheid bestaat dit ook te doen. De snelle daling van het totale aantal in de delta aanwezige schorzijdebijen en de teloorgang van 2 van de 3 populaties schorviltbij in Oost Zeeuws-Vlaanderen, maakt ons er niet gerust op. Een dikke vinger aan de pols houden lijkt noodzakelijk.

Lucien Calle

slechts korte tijd van kunnen genieten want twee weken later is deze door Delta vervangen door de zogenaamde slimme meter die op afstand kan worden uitgelezen. Momenteel is Delta nog bezig om de uitgelezen gegevens ook inzichtelijk te gaan maken voor de eindgebruikers. De planning is dat dit vanaf eind 2012 mogelijk wordt.

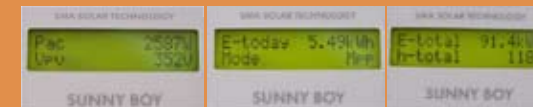

De oude terugdraaiende meter en de nieuwe slimme meter

Voor mij was het project interessant omdat de aanbieding scherp was, ik van plan ben nog lang in mijn huis te wonen en dus op termijn de voordelen er wel van in zie. De terugverdientijd wordt geschat op 8-10 jaar, afhankelijk van het rendement van de panelen en de ligging van je huis. Leuk is dat sinds de panelen zijn geplaatst ik al diverse vragen heb gekregen over het plaatsen van zonnepanelen. Zo wilde men weten wat de terugverdientijd was, wat de totale kosten waren en via wie ik de panelen heb aangeschaft. Uit onderzoek is gebleken dat nu 300.000 woningbezitters overwegen zonnepanelen aan te gaan schaffen. Het leeft dus onder de mensen. Dat wordt nog dringen voor de overheidssubsidie van 2012.

Korte uitleg hoe het werkt

Boven op zolder staat een zogenaamde omvormer die de door de panelen geproduceerde energie omzet naar bruikbare stroom. De stroom wordt in 1e instantie gebruikt om de apparatuur in ons huis van stroom te voorzien. De overproductie wordt terug geleverd aan Delta. In de zomermaanden als er veel licht is heb je dagelijks een overproductie van 5-10 kWh. In de winter zal het dagelijkse verbruik meer zijn dan dat de panelen dan kunnen leveren. Ik ben erg benieuwd naar de cijfers over een geheel jaar. Op de omvormer kun je zien wat je dagelijks hebt geproduceerd en de actuele hoeveelheid geleverde energie in Watt die de panelen op dat moment leveren. De maximale waarde die ik bij mij heb gezien is 2753 Watt. Daar kun je heel wat lampjes van laten branden.

Voorbeelden van de informatie die op de omvormer is af te lezen

2012

Enkele aandachtspunten:

Zorg dat je jaarproductie ongeveer gelijk is aan wat je jaarlijks verbruikt. Dan krijg je namelijk hetzelfde tarief retour van Delta dat je normaal zou moeten betalen. Dat tarief is rond de 0.21 Euro (kostprijs + belastingen) per kWh. Heb je veel overproductie dan is dat bedrag veel lager en veel minder interessant. Je krijgt dan alleen de kostprijs retour. Een ander aandachtspunt is het volgende. Veel aanbiedingen zijn scherp geprijsd, let daarbij vooral goed op de kwaliteit panelen die geleverd wordt en wat er allemaal in de totaalprijs zit verwerkt. Vaak is de subsidie van 15% genoemd die je in 2012 via de overheid zou kunnen krijgen er al in verwerkt terwijl het nog maar de vraag is of je daarvoor in aanmerking komt. Immers het budget is beperkt en voor ongeveer 30.000 gezinnen in heel Nederland. In de offertes worden de kosten voor de omvormer ook vaak op 500 Euro gezet. Dat is een juiste prijs bij een klein aantal zonnepanelen. Ga je uit van 9, 12 of meer panelen dan is een zwaardere omvormer nodig en die rond de 1000 Euro kost. Houdt er in de begroting ook rekening mee dat de omvormer een levensduur heeft van ongeveer 10 jaar. Het is de verwachting dat de prijzen van de zonnepanelen de komende jaren nog verder zal dalen. Er wordt zelfs gesproken over een afname van 40% in 2015.

Kort samengevat

Aanschaf van zonnepanelen is zeker interessant bij de huidige stijgende energieprijzen en de steeds verder dalende prijzen voor de aanschaf van een set zonnepanelen. Let echter bij de aanschaf goed op wat er wordt aangeboden.

Bert van Broekhoven

Afgelopen weken ben ik eens gaan grasduinen in de waarnemingen die zijn geregistreerd op de website www.waarneming.nl. In dit artikel heb ik alleen gekeken naar de waarnemingen van de regio van De Steltkluut, dat is Regio Zeeuws-Vlaanderen Oost. Een tijdje geleden heb ik binnen de vogelwerkgroep en ook via het blad van De Steltkluut een oproep gedaan om meer via waarneming.nl te gaan registreren. Het lijkt erop dat dit effect heeft gehad. Wat ik ook heb kunnen constateren is dat er ook veel oudere waarnemingen vanuit notitieboekjes zijn geregistreerd. Dat levert een schat aan informatie op. Dus mocht u nog notitieboekjes hebben met oude gegevens die nog niet zijn geregistreerd en u hebt tijd over dan is dat een prima zinvolle activiteit om die waarnemingen achteraf alsnog te registreren. Mocht u hulp nodig hebben om een inlogcode aan te maken voor dat doel dan kunt u mij daarvoor een mailtje sturen naar bertusbvb@gmail.com. Hieronder laat ik een aantal getallen de revue passeren, allen op een eenvoudige wijze uit het systeem van waarneming.nl gehaald.

De aantallen per soortgroep

Het totaal aantal geregistreerde waarnemingen in onze regio was per augustus 2012 154.908. Tabel 1 hieronder geeft de opsplitsing per soortgroep. Wat daarin direct opvalt, is dat er vooral waarnemingen van vogels (114.526) worden geregistreerd. Na vogels zijn het vooral de waarnemingen van planten (20.822), dagvlinders (3.915), zoogdieren (3.843), nachtvinders (3.356) en libellen (3.150) die

worden ingevoerd. Andere soortgroepen blijven achter. Dat kan diverse oorzaken hebben. Bijvoorbeeld zijn er voor die soortgroepen eigen specialistische registratiesystemen ontwikkeld of zijn het lastig te determineren soorten waardoor ze niet worden geregistreerd.

Soortgroep	Aantal Registraties
Vogels	114.526
Planten	20.882
Dagvlinders	3.915
Zoogdieren	3.843
Nachtvinders en micro's	3.356
Libellen	3.150
Paddenstoelen	983
Sprinkhanen en krekels	903
Kevers	664
Mossen en korstmossen	615
Reptielen en amfibieën	585
Bijen, wespen en mieren	474
Vliegen en muggen	425
Vissen	249
Geleedpotigen (overig)	145
Wantsen, cicaden en plantenluizen	126
Weekdieren en overige ongewervelden	93
Insecten (overig)	34
Totaal	154.908

Tabel 1 Registraties per soortgroep

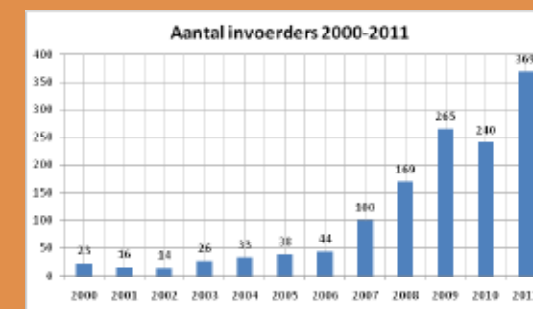

Foto: Kraanvogels - Bert van Broekhoven

De aantallen voor de soortgroep vogels
Hieronder enkele grafieken over de registraties van vogels. Tabel 2 geeft het aantal geregistreerde waarnemingen per jaar, tabel 3 het aantal invoerders per jaar, tabel 4 de zogenaamde toplist soorten en als laatste tabel 5 gegevens over de registraties van de Kraanvogel.

Tabel 2 Aantal geregistreerde vogels

Tabel 3 Aantal invoerders

De statistieken voor de Kraanvogel.

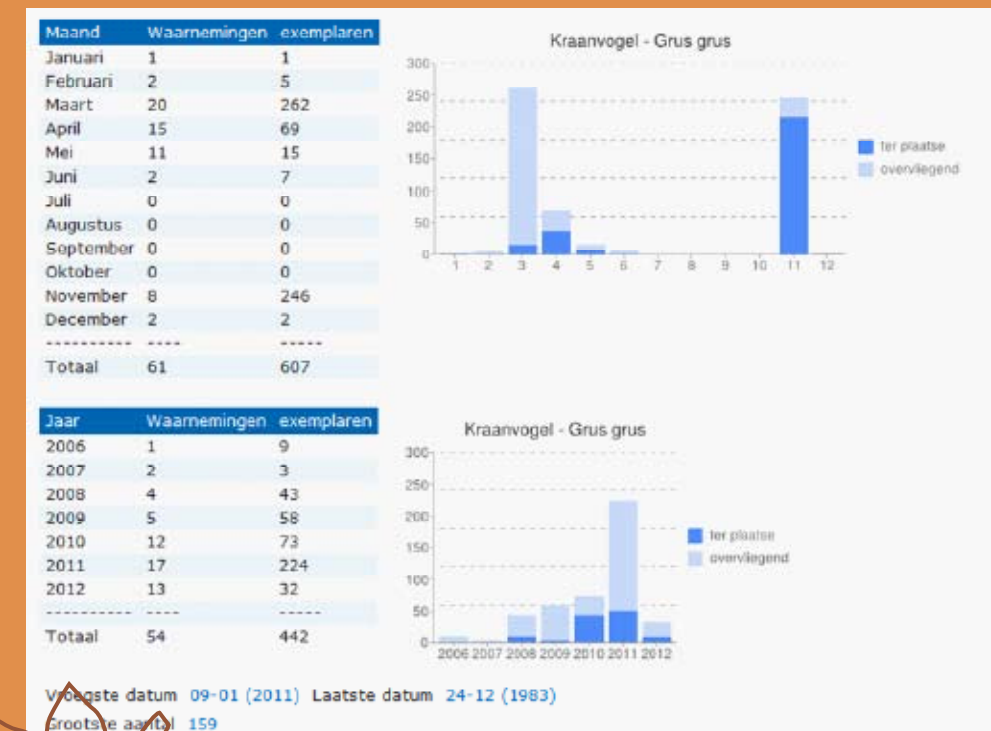
Als laatste in dit artikel wil ik nog een voorbeeld geven van statistieken die eenvoudig zelf via [waarneming.nl](http://www.waarneming.nl) aangemaakt kunnen worden, zelfs als u geen inlogcode heeft. Als voorbeeld, zie tabel 5 hieronder, heb ik de Kraanvogel

Het aantal geregistreerde vogels is de laatste 2-3 jaar fors toegenomen doordat meer verschillende personen gegevens zijn gaan invoeren. Als ik de lijsten bekijk van de personen die de meeste verschillende soorten vogels hebben geregistreerd, de lijst toplist soorten, dan blijkt daaruit dat meerdere "ervaren, goede" vogelaars nog geen registraties doen via [waarneming.nl](http://www.waarneming.nl). Zij komen nog niet in deze lijst (zie tabel 4) voor terwijl ze daar naar mijn idee zeker bij horen te staan.

	Naam	Aantal soorten
1	Luc Bekaert	253
2	Peter Meininger	226
3	Peter Maas	212
4	Alex Wieland	208
5	Bert van Broekhoven	205
6	Jaap Koliijn	204
7	Bram Vroegindewij	194
8	Pim Wolf	187
9	Huub Bun	177
10	Mark Broeckeaert	175

Tabel 4 Toplijst vogelsoorten

uitgekozen. Daaruit is af te leiden dat in de maanden maart en november de kans het grootst is om in onze regio Kraanvogels te zien. In de maanden juli tot en met oktober is de kans daarop het kleinst.

Tabel 5 Statistieken van de Kraanvogel

Bert van Broekhoven

Gegevens voor onze regio zijn in te zien via de link: <http://steltkluut.waarneming.nl>

Kom ook op de Natuurwerkdag op zaterdag 3 november 2012!!!

Op zaterdag 3 november vindt in heel Nederland de Natuurwerkdag weer plaats. Het is tevens de eerste werkdag van de knotwerkgroepen. In Oost Zeeuws-Vlaanderen zijn er 3 werklocaties, waarbij er veel verschillende soorten werkzaamheden in de natuur worden aangepakt. De bedoeling van de natuurwerkdag is dat iedereen die daar zin in heeft, eens een dagje in de natuur mee kan werken. Er wordt overal opgestart om 10.00 uur en er wordt tot in de namiddag gewerkt. Daarnaast worden er op veel plaatsen nog allerlei extra activiteiten georganiseerd. Iedereen die meewerkt, krijgt een versnapering en we proberen op alle plaatsten voor koffie of chocomel te zorgen. Stichting Landschapsbeheer Zeeland (0113-230936, Robert Wielemaker of Lucien Calle 06-22792100) coördineert de activiteiten. **Dus heeft u zin en tijd, kom dan, liefst met kinderen, ouders of vrienden en doe mee!** Liefst ruim van tevoren opgeven op www.natuurwerkdag.nl. De Steltkluit is op alle werkplekken in Oost Zeeuws-Vlaanderen aanwezig. Daarnaast steken waarschijnlijk de volgende Scoutinggroepen de handen uit de mouwen: Canisiusgroep Kloosterzande, Het Jagertje Hulst, Eos Hubertus en Doormangroep uit Terneuzen en De 4 Ambachten uit Axel. Hoewel op het moment van dit schrijven nog niet overal het programma volledig vaststaat, hieronder per locatie de gegevens:

Clinge, Stichting Tragel, Sterredreef 50
Stichting Tragel beheert een aantal natuurelementen zoals een mooie poel en een eigen stukje bos. Dit bos kan heel wat mooier worden. Door wat ruimte te maken voor

Foto: Natuurwerkdag 2011 - Otheense Kreek - Lucien Calle

bloemranden, open plekjes en inheemse bomen en struiken, wordt het bos niet alleen veel mooier, maar profiteert ook de natuur daarvan. Hier moeten dus wat bomen worden gekapt. Het takhout wordt in houtrillen verwerkt. Naast de bewoners van de Tragel en begeleiders, worden hier ook belangstellenden verwelkomd. Verzamelen bij de Plantenkas op de Tragel. Pauze's worden in de plantenkas gehouden.

Hulst, Bos Het Jagertje en Liniedijk

Het Jagertje heeft een mooi oud bos, met veel fraaie bomen. De Amerikaanse vogelkers is tijdens de voorgaande edities flink aangepakt. Deze boom is zo dominant dat hij/zij geen plek laat voor andere bomen. Nu zijn er nog voldoende andere klusjes als het bos dunnen, sloten opschonen ed. Er kan ook gewerkt worden aan de Liniedijk, waar nog steeds veel Amerikaanse vogelkers gezaagd kan worden. Van het hout maken we mooie houtrillen in het bos. Verzamelen in het bos van Het Jagertje, Zoutestraat 65 te Hulst. Pauze en schuilmogelijkheden zijn er in het clubgebouw.

Axel, natuur rondom de Watertoren

In de heemtuin rondom de watertoren en in de omgeving staan heel wat knotbomen die kunnen worden gesnoeid. Een poel kan worden opgeschoond. Daarnaast is er in het omringende bos genoeg dunwerk te doen. Bomen kunnen worden gekapt om andere bomen meer groeirimte te geven. Het startpunt is aan de watertoren, aan de Kinderdijk te Axel, daar worden ook de pauzes gehouden.

Genieten van de natuur

Koos Dansen, iemand die nog wortels heeft in het Zeeuwsvlaamse, werkte tot zijn pensionering voor het Geldersch Landschap en laat u vrijdag 23 november in de Rabozaal van het Ledeltheater meegenieten van zijn schitterende foto's.

Zijn oude passie, vogels kijken en fotograferen, heeft hij weer opgepakt en hij geeft lezingen in heel Nederland: voor vogelwerkgroepen, tuinliefhebbers als Groei en Bloei ("Meer vogels in en om de tuin") en voor wie zijn plaatjes en praatjes maar wil zien en horen.

"Ik vind het vooral leuk te proberen mensen de ogen te openen voor de fascinerende flora en fauna dichtbij huis waarvan men als regel weinig benul heeft.."

Om iedereen de mogelijkheid te bieden mee te genieten, heeft 't Duumpje vrijdag 23 november de Rabozaal van het Ledeltheater afgehuurd.

De toegang is gratis en de zaal is open vanaf 19.30 uur.

Reservering gewenst via kantoor@duumpje.nl
Maximaal 80 plaatsen beschikbaar!

Foto's van lezers

Foto: Ligusterpijstaart - Bram Hammelink

Foto: Vrouwetje spin met eizak - Peer van der Vecht

Vruchten en zaden

Wist je dat er vruchten zijn die kunnen vliegen? Of die juist heel goed kunnen drijven? Weer andere blijven makkelijk in je haar of aan je kleren hangen en liften zo een stukje mee. En dan zijn er ook nog vruchten die gewoon heel lekker zijn om op te eten. Heel bekende vruchten zijn appels en peren. Maar niet alle bomen hebben zulke grote en lekkere vruchten. Bij elke soort is het weer anders. En dat is niet voor niets.

Wat is het verschil tussen een vrucht en een zaadje?

Heel simpel gezegd zit een zaadje in een vrucht. Denk maar aan het pitje in een druif. Zo zit een kastanje in een bolster en een beukenootje in een napje. Vruchten kunnen heel verschillend van vorm zijn. Dat hangt af van de manier waarop de boom, struik of plant zijn zaden verspreidt. Er zijn ook zaden die niet in een vrucht groeien, bijvoorbeeld bij de spar en den. Die horen bij de naaktzadigen. De zaden zitten naakt, dus zonder vrucht, in de kegel.

Foto: Zaden in vrucht van gele lis, bolster van kastanje en napje van een beukenootje.

Waarom vruchten en zaden?

Elke boom of struik moet zorgen dat zijn soort niet uitsterft. Alle soorten zorgen steeds weer voor zaden waaruit jonge bomen en struiken kunnen groeien. Als ze dan zelf dood gaan door ziekte of ouderdom, dan zijn er alweer genoeg anderen. Het is natuurlijk niet handig dat die jongen vlakbij gaan groeien. Stel je maar eens voor dat alle beukenootjes die uit de beuk vallen, allemaal onder die beuk zouden gaan groeien. Dan is het al heel snel een dicht bos van beuken. Niet echt handig voor de moederbeuk en ook niet voor die jonge beukjes. Die hebben natuurlijk last van elkaar. Allemaal hebben ze licht nodig

en water en voedsel uit de bodem. Daar heeft de beuk wat op gevonden. Beukenootjes zijn namelijk heel erg lekker. Spechten, muizen en eekhoorns nemen die nootjes mee om ze op een veilig plekje open te maken en het zaadje er uit op te eten. Of om ze te bewaren voor later. Het gebeurt wel eens dat zo'n nootje valt tijdens het eten, of dat de voorraad nootjes niet meer wordt terug gevonden. Zo kan er een nieuwe beuk groeien op een heel andere plaats dan waar het nootje vandaan is gekomen. Een plek waar genoeg licht is en genoeg water en voedsel.

Bij allerlei bessen werkt dat ook zo. De dieren eten de vruchten op en poepen ergens anders de restjes uit. In die poep zitten dan ook de zaadjes ofwel pitjes. En die kunnen dan weer gaan groeien.

De klaproos en papaver doen het anders. Als de zaadjes in de zaaddoos rijp zijn, zitten ze los. Wanneer de zaaddoos schudt, hoor je ze rammelen. Door de wind worden de zaadjes er uit geschud, net als zoutkorrels uit een zoutvat.

Je kunt natuurlijk wachten tot je zaden opgegeten of meegenomen worden, maar je kunt ook zelf aan de slag. De stinkende gouwe bijvoorbeeld heeft iets grappigs. Als de zaden rijp zijn, droogt de vrucht uit. Op een bepaald moment springt de vrucht open en schieten de zaden er uit.

Nu jij

Hier zie je foto's van vruchten en zaden. Weet jij hoe de zaden verspreid worden? Kies uit:

- ze kunnen vliegen
- ze worden opgegeten en uitgepoept
- ze kunnen drijven
- ze worden weggeschoten

Sandra Dobbelaar

Duindoorn

Canadese populier

Zachte berk

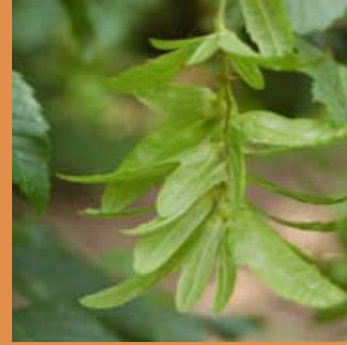
Gelderse roos

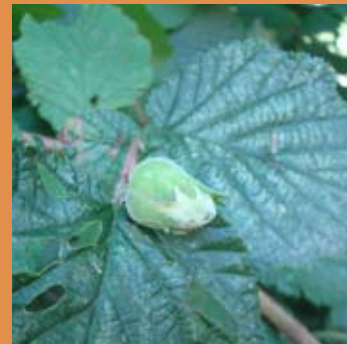
Gewone berenklauw

Gladde iep

Haagbeuk

Hazelnoot

Judaspenning

Kardinalsmunt

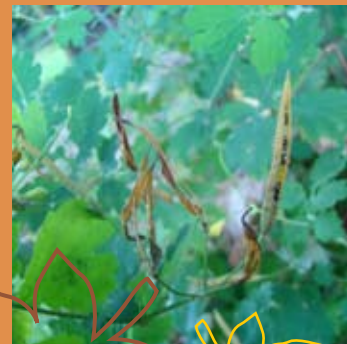
Lijsterbes

Papaver

Sleedoorn

2012

Stinkende gouwe

Wilgenroosje

Zomereik

Foto's: Sandra Dobbelaar en Lucien Calle

Weet je echt al alles over de eekhoorn?

De eekhoorn (ook wel gewone of rode eekhoorn genoemd) is een knaagdier net als bevers, hamsters en muizen. De Latijnse naam van de eekhoorn (*Sciurus vulgaris*) betekent 'gewone schaduwstaart'. Dat is vanwege zijn zithouding, met de staart over de rug.

Wat is langer, het lijfje of de staart?

Een volwassen eekhoorn is tussen 21 - 25 cm groot, heeft een 14 - 22 cm lange staart en weegt 230 - 415 gram.

Eekhoorns hebben een grote pluimstaart, gepluimde oren, grote ogen en lange tenen met lange, scherpe nagels. De kleur van hun vacht is van rood (oranje) tot kastanje- of donkerbruin. De staart dient als evenwicht bij het klimmen en springen. De voorpoten zijn veel korter dan de achterpoten.

Wat voor geluid maakt een eekhoorn?

De eekhoorn maakt verschillende geluiden. Bij opwinding klinkt een scherp 'tjuk-stuk-tjuk', bij alarm 'chroe-roe-roe' en ter begroeting van een bekende soortgenoot 'moek-moek-moek'. Maar ze geven ook fluitende tonen (jongen), en kunnen ook kakelen, grommen en jammeren.

Waar wonen eekhoortjes?

De eekhoorn vind je in heel Europa. Ze komen in grote delen van Nederland voor, vooral in Drenthe, Overijssel, Utrecht, Gelderland, Noord-Brabant en Limburg, maar ook in de duinen van Noord- en Zuid-Holland. Ook zijn er heel af en toe eekhoortjes in Zeeland te zien, maar niet vaak, omdat er niet zo veel bossen zijn. Tussen 1960 en 1970 brak een ziekte uit waardoor de eekhoorn in het hele land zeldzaam werd. Na 1970 ging het weer beter.

Eekhoorns leven in alle soorten bossen, maar ook in tuinen en parken. Maar het liefst leven ze in oude naald en loofbossen omdat daar meer voedsel en nestgelegenheid is. Bij ons in de buurt kun je eekhoorns zien in de bossen van Clinge tot aan Zuiddorpe, maar ook bij Axel, en in De Braakman.

Kunnen eekhoortjes zwemmen?

Eekhoorns zijn vooral in de vroege ochtend en namiddag actief. Voedsel zoeken ze in bomen en op de grond. De eekhoorn is een echte boombewoner die als een acrobaat

Foto: Rode of gewone eekhoorn

door de bomen rent en springt. De eekhoorn daalt altijd met de kop naar beneden af van een boomstam. Eekhoorns kunnen prima zwemmen.

Houden eekhoortjes een winterslaap?

Eekhoorns houden geen winterslaap. Bij regen, storm, ijzel of wanneer er een dik pak sneeuw ligt, blijft de eekhoorn (hooguit enkele dagen) in zijn nest. In de herfst eten ze extra veel om een vetreserve aan te leggen en verstoppen voedsel in de grond en in boomholtes om de winter door te komen. Dankzij hun goede neus kunnen ze deze weer opsporen.

Eten eekhoortje ook wel eens vlees?

Ze eten hoofdzakelijk eikels, noten en zaden van naaldbomen. Ook eten ze (afhankelijk van het jaargetijde) knoppen, bladeren, bessen, fruit, schors, paddenstoelen, rupsen, vogeleieren en zelfs jonge vogels.

Foto: Eekhoorn met appel

Bouwen eekhoortjes een nest, net als een vogel?

Eekhoorns bouwen nesten in bomen. Het nest is bolvormig, ongeveer zo groot als een voetbal. Het wordt op minstens 5 meter boven de grond gebouwd. Van binnen zijn de nesten bekleed met gras, mos of wol. Soms gebruiken ze ook boomholten, oude kraaien- of ekster-nesten of grote nestkasten als nestplaats.

Naast één hoofdnest zijn ook vijf tot zes kleinere 'reservenesten' in gebruik.

Foto: Eekhoorn in zijn nest

Leven eekhoorns alleen, met zijn tweeën of in groepjes?

Eekhoorns leven alleen en hebben een eigen leefgebied waar ze voedsel zoeken. Deze leefgebieden kunnen elkaar overlappen en worden niet verdedigd; alleen het slaapnest wordt verdedigd. In de paartijd (van december tot februari en van mei tot juni) slapen mannetje en vrouwtje vaker in eenzelfde nest maar zodra de jongen geboren zijn moet het mannetje weer weg.

Na 5-6 weken worden 2-5 kale en blinde jongen geboren. Met drie weken zijn ze behaard en na vier weken gaan de ogen open. De jongen worden tien weken gezoogd. Na drie maanden worden ze door de moeder weg gejaagd. Na tien maanden zijn de jongen geslachtsrijp.

Hoe oud word een eekhoorn?

In het wild kunnen eekhoorns 7 jaar oud worden, maar meestal sterven ze jonger. Slechts 1% van alle eekhoorns wordt 5 jaar of ouder.

Hoe kan je zien, dat hier een eekhoorn aan het werk was?

Al eens een afgekloven dennenappel gevonden? Dit was het werk van een eekhoortje dat de schubben van de dennenappel afbijt om bij de zaden te komen. Schubben en kern zijn te vinden op 'eetplekjes' op de grond of meer verspreid onder een boom wanneer de eekhoorn in een boom heeft zitten eten. Paddenstoelen vastgeklemd in de oksel van een boomstam zijn ook het werk van eekhoorns. Eekhoorns bijten soms twijgen van naaldbomen af om de jonge knoppen leeg te eten. Om hun nest te bekleden, strippen eekhoorns schors van takken in lange repen.

Al eens een keutel van een eekhoorn gevonden?

De keutels van de eekhoorn zijn 4-6 mm dik en 5-8 mm lang. De keutels zijn kogelrond tot ovaal, zwartbruin tot zwart en vrij vast. De keutels zijn lastig te vinden, want eekhoorns laten ze willekeurig vanaf bomen vallen.

Al eens sporen ontdekt?

De prent van een eekhoorn is heel herkenbaar aan de afdruk van de voorvoet met 4 lange tenen met flinke nagels en achtervoet met 5 tenen waarvan de twee buitenste een beetje opzij gericht zijn. Het spoor loop vaak van boom naar boom.

Foto: Sporen van een eekhoorn in de sneeuw

Heeft de eekhoorn een vijand?

De natuurlijke vijanden van de eekhoorn zijn de boommarter en havik en de vos op de grond. In het verkeer vallen ook veel slachtoffers. Hoewel eekhoorns snel kunnen rennen, hebben ze de neiging bij het oversteken van de weg wanneer er gevaar dreigt, stil te gaan zitten 'als een bolletje'.

In Groot-Brittannië is de rode eekhoorn in vele gebieden vrijwel geheel verdwenen door de grijze eekhoorn, die uit Noord-Amerika komt. Ook in Nederland leven er in het wild inmiddels uitheemse eekhoornsoorten.

Kan je een eekhoorn als huisdier houden?

De eekhoorn is in Nederland beschermd. Dat betekent dat het verboden is eekhoorns te vangen, te doden en in gevangenschap te houden.

Mocht je een zieke of een in de steek gelaten jong eekhoorn vinden, bel dan Stichting Eekhoornopvang. Dit is het enige opvangcentrum in Nederland waar zieke of jonge eekhoorns kunnen worden ondergebracht om zodra het kan weer te worden teruggezet in de vrije natuur. In Zeeland kun je die bereiken via de Vogel en Egelopvang De Mikke in Middelburg.

Elisabeth Hoek

Er gebeurt meer dan je ogen zien

Houdt een paard in galop altijd één been op de grond of heeft hij soms alle vier de benen in de lucht? In 1878 kreeg fotograaf Eadweard Muybridge opdracht om met een film te maken. De film moest bestaan uit een serie van 24 foto's van een snelbewegende paard in galop. Hiermee wilde men bewijzen dat het paard op een bepaald moment met alle vier de hoeven loskomt van de grond. Met 24 camera's naast elkaar heeft hij dat bewijs kunnen leveren. Je kunt het filmpje zelf hier bekijken: <http://www.sfmuseum.org/hist3/sallie.html> en zien dat midden in een galop het paard in de lucht is.

Later raakten mensen ook nieuwsgierig naar de vliegkunst van allerlei dieren. Zou het niet heel spannend zijn om te kunnen zien hoe vogels, insecten en vleermuizen vliegen?

Met een normale videocamera neem je video-beelden op met 25 beeldjes per seconde. Nu zijn er ook hogesnelheidscamera's, die kunnen tot 150.000 beeldjes per seconde opnemen. Met speciale technieken is het zelfs mogelijk om 50 miljard beeldjes per seconde te halen. Heel geschikt dus, om gebeurtenissen te onderzoeken die te snel gaan om met het blote oog waar te nemen.

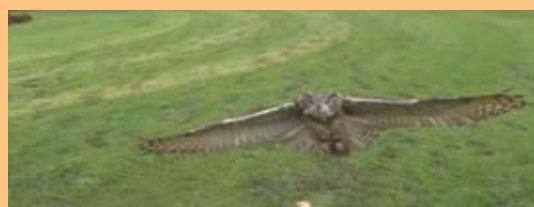
Zo is ongeveer 20 jaar geleden ontdekt hoe het komt dat dikke hommels toch kunnen vliegen. Ze stijgen op door boven hun vleugels een lagedrukgebiedje te creëren. Er ontstaat een mini-tornado en de insecten worden omhoog 'gezogen'. Dat tornadoprincipe is trouwens in 2009 ook gevonden bij esdoornzaden.

Foto: Vliegende weidehommel, Jolien Vinke

Toen de Wageningse biologen de Academische Jaarprijs 2010 wonnen, was er geld om mensen met deze hele dure camera's op pad te sturen om de vliegkunst te ontrafelen. Het bijzondere is dat je met zo'n camera eerst een opname maakt, waarna je bij het afspelen pas kunt zien wat je hebt opgenomen. Bij het afspelen van een hogesnelheidsopname op normale snelheid zie je de beweging in slowmotion.

Kijk eens hoe een Oehoe komt aanvliegen en bijna op de camera landt: <http://www.dogwork.com/owfo8/>

Als je op YouTube zoekt naar 'vliegkunstenaars' dan kun je kijken naar de opnames die zijn gemaakt van bijvoorbeeld vechtende zweefvliegen of meeuwen, het opstijgen van een gehakelde aurelia, een jagende visdief, bijen bij hun bijenkorf en nog veel meer.

Er is ook een televisiedocumentaire waarin dit spannende avontuur wordt verteld en de mooiste opnamen zijn terug te zien: <http://www.gemistvoornmt.nl/AfleveringDetails.aspx?a=13637650&n=0>

Als je zelf ook nieuwsgierig bent naar de bewegingen die je eigen ogen niet kunnen waarnemen, heb je natuurlijk geen hogesnelheidscamera bij de hand. Maar op een digitale camera zit ook vaak een sportstand. Of een herhaalstand. Probeer daar eens bewegingen mee te fotograferen en je zult verbaasd staan. Dan zie je bijvoorbeeld pas hoe een hond die in het water springt zich beweegt. Ben benieuwd wat jullie in de zomervakantie allemaal ontdekken.

Hanneke Smulders

Wat een muizen!

Wij moesten om 19:00 uur verzamelen voor het jaarlijkse Muizenkamp van de Stekker-tjes. Toen gingen wij alle tenten op zetten. Daarna eten voor de muizen maken: pinda-kaas, wortelen, appels, kippenvoer, en kattenbrokken, het ruikt heel vies! De muizenvallen moesten we ook nog op scherp zetten en vullen met eten.

Foto: Muizenkamp, Hanneke Smulders

Dat gedaan gingen wij spelen in het bos. Daarna kwam Bas de Maat met zijn neefje om nachtvlinders te spotten. Het spul wat we moesten gebruiken, stonk ook! Het was een zoet spul, dat de nachtvlinders aantrok. We hebben er helaas maar een paar gezien. Maar de vangst van de muizen was een ander verhaal. Dat ging wel weer heel goed! We hebben het record behaald 23 muizen! En zelfs een spitsmuis. We boffen heel erg!

Foto: En iedereen heeft zich vermaakt, Hanneke Smulders

We hebben ook nog een kampvuur gemaakt, dat was heel gezellig, we hebben lekker

Slaap lekker

Waar slapen de dieren? Kijk of je slaapplekken kunt vinden. Je kunt zelf ook een geschikte plaats bedenken en aanwijzen. Waar slaapt een vos, waar slaapt een vogel? En een egel, vlinder of een regenworm?

Wist je dat veel dieren 's nachts actief zijn en overdag slapen? Noem eens een paar voorbeelden van nachtdieren?

worstjes en marshmallows gegeten. Verder hebben we overnacht, op een open plek in het bos, die Marjon, Hanneke en Anja hebben plat gestampt. Want die plek was eerst heel hoog met brandnetels en gras. Er zaten ook veel naaktslakken en kikkers in het bos. Dat was niet zo handig. Want die naaktslakken gingen ook in de vallen.

Foto: Zondagochtend bij de resten van het kampvuur, Hanneke Smulders

Op het laatst ging het regenen, en dat vonden we niet zo leuk! We gingen verzopen in de auto zitten.

Myrna Jobse & Noor Stoutjesdijk

We hebben 13 bosmuizen (7 mannetjes en 6 vrouwtjes), 9 rosse woelmuizen (4 mannetjes en 5 vrouwtjes) en 1 spitsmuis (die geen 'echte muis' blijkt te zijn!) gevangen.

Het spul, dat Myrna en Noor noemen, is vlindersmurrie. Een lokmiddel voor vlinders gemaakt van rottend fruit, stroop, suiker en een scheutje alcohol.

De vlinders die we die avond in ieder geval gezien hebben zijn: Gestreepte goudspanner; Braamvlinder; Huismoeder; Peppel-orvlinder; Gamma uil; Grote worteluil en dan nog een aantal dwergspannertjes.

Hanneke Smulders

Foto: Vos in de tuin, Bas de Maat

Annemarie Murre